

„A TERMÉSZET” előfizetési ára melléklapjával, a „HALÁSZAT”-tal együtt: egy évre 6 korona.
Csupán a „Halászat” egy évre 3 korona.

Állattani, vadászati és halászlati folyóirat.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Szerkesztik:

DR. LENDL ADOLF

és

csikszentsimoni és ernyesi

LAKATOS KÁROLY.

Budapest, II., Donáti-utca 7.

Az ösztön határai.

Bizok a boldog halandók, akik a modern miszticizmusnak a hívei, azt fogják rá minden élő teremtményre, hogy esze van, tehát okoskodik. Szerintök az állat nem ordít, nem csipog, nem zümmög, hanem beszél; a csiga nem néma, hanem igenis beszél, de a hangja olyan elenyészően vékony, hogy mi, a mi érzékeinkkel, képtelenek vagyunk azt felfogni. A gyöngyvirág sem néma, hanem a színével, az illatával beszél; neki is vannak örömei, fájdalmai, ő is küzd az élet viszontagságai ellen s örül a boldog nyugalomnak. Ne csodálkozzunk mi a modern miszticizmus emberein. Az ő érzékeik, a fölizgatott fantázia következtében, olyan rendkívülien finomak, hogy meghallják, vagy legalább úgy rémlik nekik, a hangyák csatáiban a hadvezér hangját. Tudják, hogy mit muzsikál a hangya-zenekar az erdőben, keringőt-e, vagy valami mélabús románcot. Ha kiünn ögyelegnek a mezőn s két fecskefarkú pillangón akad meg szemük, amint az illatos szellő szárnyán játszva kergetőznek, majd lecsapnak a virágra, majd megint felszöknek és bolondos jókedvükben addig cziczáznak a fényes levegőben, míg egyszerre csak eltűnnek. Ugyan hová? A miszticizista rögtön eltalálta. A hallás érzéke ő nála annyira kifejtett, hogy meghallotta, micsoda szerelmes szavakat suttogtak egymásnak a fecskefarkú pillangók s így rájuk bukkant az orgonabokorban, amint a lombok friss árnyékában boldog szerelmi mámorban úsztak.

Máskor egy futóbogárral találkozik a kertben. Ez, amint nagy sebesen talán hazafelé iparkodott, véletle-

nül belebotlott egy cserebogárba. A veleszületett kegyetlenségével elkezd dőngetni a cserebogarat. De ez meg se moccan. Ekkor rájön, hogy voltaképen egy élettelen hullával van dolga. Kapja magát és apró ollójával megragadja áldozatát és czipelni akarja magával, de nem bírja. A cserebogár nagyobb nálánál. Erre egyet gondol, megfordul, otthagyja a cserebogarat s egyszerre csak eltűnik a fűben. Kis vártatva megint megjelen a futóbogár, de most már nem egyedül, hanem másodmagával. Megállanak a cserebogár előtt, nézik, vizsgálgatják, majd egyet böknek rajta s végre mind a ketten nekiesnek, felkapják s viszik a fészükbe. Ez már nem ösztön, mondja emberünk, hanem ész. A futóbogár hazasietett, megmondta társának, hogy micsoda nagyszerű falatra bukkant útközben. A falat nagyon nehéz, nem bírja el egymaga. Jó lesz, ha mind a ketten elmennek érte.

S tényleg az ilyen eset gondolkodóba ejti az embert. Hogyan adta tudtára a futóbogár a fészükében mit sem sejtő társának, hogy amott a nyíló cseresznyefa alatt egy élettelen cserebogár fekszik s hogy azt haza is kellene vinni, nehogy valaki onnan véletlenül elemelje. Talán csak nem szólt hozzá, hogy így meg amúgy. Bizonyosan jelekkel sem értesítette társát az útjába vetődött zsákmányról. De mégis valamiképen tudtára kellett hogy adja neki a dolgot. Hogyan, mi módon?

Ilyenkor a tudósnak is össze kell hogy szedje magát, ha rögtön válaszolni akar a kérdésre. Hát mire való az állati ösztön? Annyi bizonyos, hogy itt csupán csak ösztönről lehet szó. De az ösztön nem egyéb, mint öntudatlanul való célszerű működés. Már pedig tudnia

kellett a futóbogárnak az okát annak, hogy miért szalad a társáért. Mert ha nem tudja, nem hozza őt el magával, hogy a zsákmányt vele elcipelhesse.

Itt csupán csak az ész működhetett és nem az ösztön, fogják sokan mondani. Megengedjük. Sőt megengedjük azt is, hogy a futóbogár valami úton-módon tudtára adta társának, hogy mi történt vele útközben. Lehet, hogy olyan eszközökkel, amiket mi, a mi tökéletlen érzékszerveinkkel képtelenek vagyunk felfogni. Megengedjük továbbá, különösen a miszticizmus híveinek, hogy a gyöngyvirág suttog, az erdő meg énekel. De azt nem engedhetjük meg, hogy valaki azzal álljon elő, hogy az állat okoskodik.

A tapasztalat ugyanis arra tanít bennünket, hogy az állatot az ösztön számtalanszor cserben szokta hagyni. Ami pedig arra enged következtetni, hogy ha az állatnak esze volna, nem hagyná magát az ösztöne által rászedni.

Tény az, hogy mi megszoktuk az ösztönt valami csalhatatlan működésnek tekinteni, amely az állatot nem engedi az egyenes útról letérni, hanem csalhatatlan biztossággal vezeti a célja eléréséhez. A fecske sohasem mulasztja el, hogy az ősz beálltával vándorútra keljen. A csiga, mihelyt bekövetkezik a hideg évszak, mindig elzárja a háza nyílását téli fedővel. A nyúl télen megtalálja eledelét a kemény pánczéllá fagyott hótakaró alatt is. A galacsinhajtó bogár nem

mulasztaná el petéjét egy-egy ganajból gyúrt gombócba rakni s úgy azt a földbe ásni. A gólya tavasszal ráakad régi fészkére.

Egyébiránt ott, ahol a fajfentartásról van szó, az ösztönnek csalhatatlanul kellene működnie. A tapasztalat azonban bebizonyította, hogy vannak azért mégis olyan esetek, amikor az ösztön e tekintetben cserbenhagyja az állatot. A Stapelia nevű növény rothadt húshoz hasonló kellemetlen szagot áraszt. Tudvalevőleg a kék dongó-légy (Musca vomitoria) petéit rothadófélben levő anyagokba szokta rakni, hogy ivadékai kikelés esetén rögtön a szükséges táplálékhoz jussanak. A szobanforgó légy azonban vakon hódol a szaglász érzékének s ennek a körülménynek köszönheti, hogy igen sokszor tévedésbe esik. Améltékül tehát, hogy az ösztöne a működése czélszerűtlenségére figyelmeztetné őt, rászáll a rothadt hús szagát terjesztő virágra és belelakja petéit. Azután önelégülten száll tovább, abban a biztos reményben ringatva magát, hogy utódairól kellőképpen gondoskodott. Még jobban csalódik e tekintetben a házilégy, midőn a petéit tubákba rakja s így ivadékait a biztos veszedelemnek teszi ki.

Hasonlóképen ülteti fel az állatot az ösztön, amikor táplálék után néz. Nem egyszer tapasztaltuk, hogy pillangók, méhek művirágokban keresték a nektárt. Egy francia természettudós pedig azt írja, hogy látott méheket, amiket rikitó színű aktiniák ejtettek tévedésbe. A tenger vizéből kinyúló czifra állatot a méh virágnak nézte, rászállott és a kegyetlen állat nyomban elnyelte és megemészttette.

Azt hinné az ember, hogy a háza készítésénél nem hagyja cserben az állatot az ösztön. Pedig e tekintetben is tudunk olyan példákat, amelyek épen az ellenkezőre vallanak. Egy természettudós ugyanis kivett a gubójából egy hernyót, mely a szövással a hatodik

Vízivadászat a Kis-Balatonon.

Avadász-sport eme legélvezetesebb alakja nem sokáig nyújt már örömet a természetbarátnak. Állóvizeink fogyanak. Mocsarainkat, ingoványainkat elsöpri a modern kultúra s bár helyükön a ringó kalászosok talán jólétet hoznak a magyarnak, e nemes sport kedvelői sajnálattal látják a vizek tünedezését. Pár évtized még s az akkor uralgó Nimródok csak leírásainkban fogják élvezhetni a vízivadászat hímes képét. Hasonlójából nekik már nem fog jutni.

Eltűnnek a Duna-Tisza nagy kiterjedésű mocsarai; kiszárad a Hanság, felszántják az „Ecsedi láp”-okat s a

sürgő-forgó százféle madárfaj towarepül minden szépségével, minden költészetével; a vadásznak, ki ma a szárazföldi vadászat után vizekre szállhat és ott is úzheti kedvtelését, igazán csak a szárazföld marad meg.

De nem! A Balatonnak nyugaton húzódo kiömlései megmaradnak mindig. Védi azokat az emberek nagyobb érdeke.

Erdekesen megmagyarázta ezt nekem a zalavári halász, aki csónakomat hajtotta a kis Balatonon: Nem uram, ezt le nem csapolják! Ha ezt a vizet el akarják vezetni, úgy le kell szállítani a Balaton tükrét, hogy a somogyi fürdők mellől úgy eltakarodik a Balaton, hogy annak sírva nézhetnek utána.

Mondásának hitelül nagyot taszított a csónakon. Dédapja is úr volt a vizeken s ő nyugodtan hajtja majd le fejét, mert unokája bizton lép ősei örökébe.

Igen! Itt a Kis-Balatonon ezután is úzhatnak a szép tollú vízimadarakat. Biztos kézzel hajtja a csónakot a kisbalatoni halász! De azért, ha kifáradtan a partra érnek, a vérszínű, jóízű halpaprikás mellett szebb múltrol mesél neki a vizek embere. Meg az is lehetséges, hogy addigra szép vízimadaraink megsokalják a zaklatást és más hazában keresnek állandó otthont, hol több a víz, terítettebb az asztal és — kevesebb a mérnök!

Egy szép augusztusi reggel, derengő szürkületkor állott meg kocsink a zalavári Kis-Balaton ingó nádasa mellett. A hajnali köd erősen ülte meg a mélyedéseket, szürke vizű tavakat rajzolva szemünk elé, melyekben a százféle madár halászni látszott. A lehető legjobbkor érkezünk, minden madár éjjeli pihenőhelyén volt még. Szótlanul pakolunk le a kocsirol s adjuk át holminkat a reánk vára-

stádiumig jutott volt és egy másik gubóba tette, amely csupán a harmadik stádiumig volt szöve. Meglepetten vette észre később a tudós, hogy a szegény hernyó a harmadik, negyedik és ötödik stádiumot újból végigszötte. De azután kivett egy másik hernyót a gubójából, amely alig a harmadik stádiumban volt és egy olyan gubóba tette, amelynek a hernyója a hatodik stádiumot szötte. A hernyó nem vette észre a kedvező állapotot, amelybe véletlenül belesöpöpent, hanem tovább folytatta a szövést, még pedig onnan, ahol az előbbi gubóban elhagyta volt, ugyanis a harmadik stádiumtól, úgy, hogy a csaknem bevégzett munkát még egyszer teljesítette.

Egy igen furcsa esetről tesz említést egy angol természettudós, amit egy bizonyos darázs-fajon észlelt. Ez ugyanis akként gondoskodik az ivadékaikról, hogy elhullott rovarokat, leginkább legyeket czipel a fészkebe. Akadt azonban a darázsnak a legyek, nevezetesen a *Miltogrammák* között egy bosszúállója. Ez meg a petéit a darázs fészkebe rakja. A légy ugyanis meglesi a pillanatot, midőn a darázs áldozatát a fészkebe czipeli. Ekkor nagy óvatosan befurakodik a darázs-fészkekbe, megragadja a darázs által bezipelt apró hullát és belerakja petéit.

Mindamellet, hogy a darázs láthatólag nem valami szívesen tűri a legyet s jóllehet, nálánál sokkal nagyobb és erősebb, azért mégis elszívleli jelenlétét és nem bántja, habár tudja, hogy a légy álcái megfosztják majd saját ivadékaikat a tápláléktól. Sőt mi több, ha a légy álcái kibújnak a petéből, a darázs nem dobja ki, hanem még eteti is őket, amíg teljesen ki nem fejlődnek.

E darázs homokkal szokta befödni a háza nyílását, úgy, hogy az ember képtelen megkülönböztetni a közvetlen környezetétől. De a darázs azért mégis

ráakad a fészkeire, valahányszor visszatér hozzá. De ha eltávolítják onnan a homokot, úgy, hogy a fészkek az álcákkal együtt észrevehetővé lesz, a darázs a kétségbeeséstől azt sem tudja, hányadán van és nem képes felismerni a saját ivadékaikat.

A természettudós még egy kísérletet tett egy más darázsfajjal. A darázs tudvalevőleg mezei tücsökkel táplálkozik, amit egyébiránt csápjainál fogva czipel a fészkebe. A tudós elkapta a darázstól áldozatát, levágta csápjait s így megcsönkítva a darázs fészke elé állította a tücsköt. A darázs csakhamar megjelent, de tüstént nagy zavarba esett, nem tudta, miként ragadja meg a tücsköt, amelynek csápjai hiányoztak és kétségbeesetten szállt el.

A tudós a kísérletezést tovább folytatta. Midőn a darázs ellátta táplálékkal a fészket és belerakta petéjét s épen azon volt, hogy elzárja a fészket, a tudós elúzte onnan és kivette belőle a zsákmányt, a petével együtt. A darázs rövid idő múlva visszatért és mindjárt elkezdte a fészke nyílását zárni, mindamellet, hogy észre kellett vennie, hogy a petéjét elvitték belőle.

Mi rendesen a méhecskét szoktuk a legokosabb állatnak tekinteni és fölötte bámuljuk az ő ritka ügyességét, amelylyel a lakását szokta építeni. De azért a méhet is cserben hagyja néha az ösztöne. Láttak már olyan méhet is, amely hibásan építette a sejtjét, amit társai természetesen tüstént szétromboltak. Van olyan méh, amely czementből készíti a sejteteket. A sejtfalak emelkedéséhez képest hordja a mézet is a sejtbe. Midőn a méh egy réteggel megtoldotta a sejtet, elszáll, hogy mézet hozzon belé. Azután visszatér, a sejtfalet megint egy réteggel magasabbra építi s mézet rak belé. Ezt a munkát a méh addig folytatja felváltva, amíg teljesen el nem készült a sejt s amíg az színgig meg nem telt. Ha a sejt elkészült, kapja

közö halászsoknak. Begázolunk csónakunkig, mely száraz sással van megrakva!

A csónak orrán elkészítjük ülőhelyünket, letakarjuk bő köpenyünkkel, végigfektetjük a jó kétésovűt lábainkhoz s odakészítjük nyitott szájjal a tölténynyel telt vadásztarisznyát. A vízben gázoló halász nagyot lök a csónakon, azután hátul belelép maga is s a következő perczen már a nádasok tömkelegében bujkál csónakunk. Mindig csodálkoztam ez emberek helyismeretén. Az avatatlan szem nem lát itt utat s a halász szeme e helyeken keresztil-kasulí vonuló utakat lát, melyeken a legnagyobb biztonsággal vezet az apró csónakot. Maga a csónak nem akad meg sehol, de az orrán ülő vadász ugyancsak ügyeljen, hogy a lehajló nádszálak, melyekről eső gyanánt hull a reggeli harmat, el ne sodorják patent darabjait. Nyugodtan ültem helyemen, tapasztalásból tudva, hogy míg tisztásra nem érünk, hiába kapkodok puskám után, azt itt nem használhatom; közben-közben megállunk s ilyenkor mindketten figyelünk a körülöttünk immár ébredező természetre! A szárcsa már megkezdte hajnali halászatát! Nagyot loccsan a víz, amint mélyre bukik s hogy nem hiába, elégedett sívítással jelzi. Megpillantva a csónakot, futva menekül, magával csalva egész családját. Most egész sereg vizimadár kél szárnyra, fülsiketítő koncertet csapva fenn a légben.

A közelben vadkacsák sápgósa hallik. A vadászláz elfogja csónakosomat is és erős kézzel feszíti hosszú póznáját a vízfenekre s a következő perczen csónakunk orra kibukkant a nádrengetegből.

Egy pillanat — s megnyílt előttem a Kis-Balaton egy kis részének sajátos képe, egy messze-messze elterülő tükör, melyet pirosra festettek a feltűnő nap első sugarai.

A tükör itt-ott szinte feketéllett az úszkáló szárcsák tömegétől.

A vízinövények ott szigeteket szöttek a víz tükrére, melyet ezernyi vizimadár tartott elfoglalva. A szövedéken gyökeret vert fűzfa száraz ágán épen szemlét tartott szörnyű reggeli étvágyának lecsillapítóin egy korgó gyomrú halászsas, mely bennünket megpillantva, kérdőleg tekintett reánk.

Megállást és hallgatást intettem csónakosomnak s nyitott szemekkel élveztem a szép természeti képet. De a következő perczen felébredt vadászszenvedélyem egyaránt elfogott engem és csónakosomat és csendesesen siklottunk tova. A nádas lehajló ágai által eléggé fedve kezdtük meg vadászutunkat a tükör szélein.

A figyelő madársereg csakhamar szárnyra kelt, kivéve a nehézkes szárcsákat, melyek gyorsan loholtak a víz hátán a nádas felé. A fejem felett minden irányban húzó madarakra emberem nem engedett löni, mert még pihenő vadkacsákra vélt bukkanni a nádas öbleiben. Szót fogadtam s ő zajtalanul tolt előre a csónakot. A vizek tapasztalt embere nem csalódott. Az első öbölbe amint bepillantottam, száz meg száz kacsá élénk mozgása fódrozta a víz tükrét, — két szerencsés lövéssel 5 darabot ejtettem zsákmányul.

A nagy csapat sápgóva szállt tova, míg az apró tollakkal borított víz színét zsákmányom vére festette pirosra. Az első zsákmányom 2 *tőkés kacsá* (*Anas boschas*), 1 *kis csörgő récze* (*Anas crecca*) és 2 *kendermagos kacsá* (*Anas strepera*) volt.

Mondanom sem kell, hogy vadjaim szemlélése olaj volt vadászszenvedélyem tüze. Izgatottan ösztökéltem em-

magát a méh, vakolatot készít s azzal fődí be a sejt nyílását. Egy természettudós felhasználva a méh távollétét, letört egy darabocskát a sejtfedőből. A visszatérő méh fogta magát és újra betapasztotta a nyílást, kijavítva a megrongált fedőt. Ugyanezt tette a méhecske, midőn a sejtfalet törték el neki. Egyszer azonban a sejt alsó részét lyukasztotta át a természettudós. A sejtbe hordott méz természetesen kifolyt. Mindamellett, hogy a méhnek észre kellett vennie a méz eltűnését, nem gondolt arra, hogy a sejtjén támadt lyukat elzárja, hanem felváltva hordta a vakolatot, meg a mézet is, amely természetesen kifolyt a sejt alsó nyílásán. De miután az is feltehető, hogy a méh nem vette észre, hogy a sejtjét valaki megrongálta, a természettudós még egy kísérletet tett. Ennél fogva egy alig megkezdett sejtet szemelt ki, amelyben még nagyon kevés volt a méz. Ezen a sejten a tudós aránylag nagy lyukat csinált, úgy, hogy a méh rögtön észrevehette. S tényleg nagyon meglepte a visszatérő méhet a történt változás. Félve közeledett hozzá, majd megtapogatta csápjaival, sőt egyet lökött rajta, de azért még sem tömte be a lyukat, hanem egyre-másra hordta belé a mézet. Csaknem egy álló napig szakadatlanul dolgozott s midőn úgy vélte, hogy elegendő mézet hordott a sejtjébe, belerakta a petéjét s azután nagy gonddal befődte. A szegény azt hitte, hogy híven teljesítette anyai kötelességét, pedig csalódott. Ime tehát az ösztön cserbenhagyta az állatot, de azért az ész nem lépett közbe, hogy elvégezze azt, amit az ösztön elmulasztott.

Nevezetesen a méhecskék arról is, hogy ha útközben egyikük nagymennyiségű gyűjtőanyagra bukkan, nyomban, mintegy értesítve a dolgról, nagyobb számban jelennek meg, hogy gazdag zsákmányukat elvihessék. Arról van szó tehát, hogy a méhek felismerik-e

maguk a helyet, vagy csupán csak szerencsés felfedezőjüket követik?

Lubbock megadja erre a választ. Ő ugyanis egy mézzel telt poharat tett egy asztalra a szobájában, nem messze az ablaktól. Hatvan verőfényes óra után egyetlen egy méh sem közelítette meg a poharat. Erre a méheséből hozott elő egyet, amely éppen ki akart bujni a kaptárból. A méhet elvitte a szobájába, amely mintegy százötven méternyi távolságra feküdt a kaptártól, és megetette őt mézzel, aminek láthatólag a méh nagyon megörült. Néhány pillanat múlva azonban a méh szép nyugodtan elröpült, de nem tért többé vissza. Annál kevésbé jelentek meg a társai. A rákövetkező reggelen ugyanazt a kísérletet tette, de a méhek bizony nem igen akartak tudomást venni a közelfekvő mézről.

Láttuk továbbá, hogy a méhet az irányérzéke is cserben szokta hagyni. Egy természettudós tíz méhet szedett elő és hátukat egy-egy fehér pontocskával látta el. Beletette őket egy zacskóba és félkilométernyi távolságra vitte. Itt a zacskót jól megforgatta a levegőben és az ellenkező irányban három kilométernyi távolságra vitte őket. Itt eleresztette a méheket. Az első méh egy negyed óra múlva ért haza, néhány órával később még kettő követte ezt.

Más alkalommal negyvenkilenc méhvel tette ugyanezt a kísérletet. Az első méh tizenöt perc alatt érkezett vissza, másfélóra alatt tizenöten követték őt s öt óra múlva még hatan, úgy hogy negyvenkilenc helyett összesen csak tizenheten jutottak haza.

A méhekkel együtt rendszeren a hangyákat szokták emlegetni. Őket is nagyon okos állatoknak tartják. De azért ám őket is sokszor cserben hagyja az ösztönük. Darwin többször azt észlelte, hogy bizonyos hangyák üres bábhéjakat nagy és hiába való fáradsággal, mesz-

beremet a haladásra. De ő ugyan nem engedett magának parancsolni, itt ő az úr, gondolá s nagyot ivott összehajlított kalapjával a tó kristálytisztá vizéből.

A lövés zajára fölröppent száz meg száz madár lassan kezdett elülni, mire az öreg halász is jónak látta megindítani mozgékony járművét. Majd minden öböl szaporítá csónakunk tartalmát. Szárcsára nem engedett lőni, azokat megtaláljuk akkor is, mikor a kacsák elülnek a nádasba.

Ma is bámulom a halász higgadságát, megfigyeléseinek alaposágát. Ismerte a tó minden zegét-zugát s az abban megfordulni szokott minden állatot. Az egyik öböl előtt erősebb töltést ajánl. Szót fogadok s ő egy lődításra az öböl széléhez löki a csónakot. Van riadalom az öböl lakói között.

A szárcsák hanyathomlok rohannak a nádasba. A vadkacsaereg éktelen sáporággal jelzi ijedségét. Lövés nélkül szállnak el, de nem úgy az öböl sarkából felszálló vadludak, melyek közül egy idősebb gunár a következő perczben nagy csobbanással esik vissza a vízre. Öröömöm leírhatatlan s jóleső érzéssel fogadom halászszerencsekívánatát. Jó itókával, pogácsával és szivarral kínalom s ő többé nem hallgatag. Hosszadalmasan beszéli el az átélt vadászat és halászatokat s viszonzásúl hűséges hallgatóra lelt már bennem.

Csónakunk lassú méltósággal kerülgeti a nádas szélét s majd minden lövésem új vaddal szaporítja a csónakunk derekába rakott zsákmányt. Ma is büszke vagyok reá, hogy jó puskásnak mondott; igaz, hogy az érdemből sietett kivenni a maga részét. „De már uram, azért csak az lő az én csónakomon, akivel én lövök“ s azután azt magyarázta, hogy csónakának észre nem vehető mozdításával akkor tereli félre a

lövést, amikor akarja. Elhittem neki s újabb kínálatással igyekeztem meghálálni jóindulatát.

Az egyik öbölnél bosszankodva mutatja gyűlölt halásztársának, a vidrának járt útját. Egy hete, hogy lesi s elhiszem, hogy nem nyugodott addig, míg nyakon nem csipte.

A következő hosszúkás öbölben meg a feldühösödött halász keserves kitörésének voltam fültanuja. Az orvhalászok négy szépen elkészített vejszéjére akadt. Sorjába feljárta őket s a zsákmányt (2 hatalmas csuka és 3 süllő) a csónakba hányta. A vejsze leszúrt pálcáját a víz színén hagyta. Nevén nevezte a vejszék tulajdonosait. Midőn figyelmeztettem azok haragjára, önérzettel vetette oda: „Nem szólnak uram azok nekem!“

A nap már jó nagy utat tett meg az égen, mikor minden további csónakázást feleslegesnek jelentve, kifelé tartott. A húzás véget ért. A vizek nemesebb vadjai elültek a sűrű nádasba, a tó sima tükrét a szárcsák ezrei lepték el, melyek ily nemes zsákmány mellett többé nem vonzóttak, de meg halászszerencsém egy távoli ingoványon nemesebb vadat, „vad pókát“ ígért.

Sokszor hallottam valóban e madarat emlegetni; mindig kíváncsi voltam, hogy mit ért a komáromi, galamboki, zalavári stb. ember a vad póka elnevezés alatt s megvalom, égtem a vágytól, vajha kíváncsiságom kielégítést lelne. Vagy egy órai csónakázás után hatalmas, vén fűzfa mellett csúszik félig szárazra csónakunk. Kiszállunk a partra s fedve a vén fűz törzsétől, lessük a jó szerencsét.

Félórai várakozás után, mely alatt ugyancsak megtánczoltattak a balatonparti szúnyogok, öregem a távolban feltűnő madárseregre figyelmeztetett. „Jönnék a vad pókák“,

szire elhordanak a fészküktől, majd fákra vagy egyéb távoleső helyekre czipelve őket. A tudós fogta magát egyszer, elvette a hangyától a bábhéjat és visszatette a fészke elé. De a legközelebb arra siető hangyák felkapták és megint elvitték.

Bizony az okos kis hangyák is felülnek gyakrabban az ösztönüknek. Néha gubacsot czipel a fészkebe, abban a hitben, hogy dióra tett szert. Máskor meg gyöngyszemekkel hordták teli fészküket, amiket a tudós odahintett a fészkek köré.

A zoologia magasabb skáláján lévő állatokkal is megesik gyakran, hogy az ösztön rászedi őket. Egy ausztráliai papagáj, mely szabad állapotban az Eucalyptus virágjával táplálkozik, midőn rabságba jutott és egy festett Eucalyptus virágot állítottak elébe, nagy mohón nekiesett, mert azt hitte, hogy az valódi volt*. A kakuk is, midőn két tojást rak egy fészkebe, azzal a biztos meggyőződéssel teszi, hogy a kikelt madárfiók közül az egyik okvetlenül kidobja a másikat.

Az emlősök között is nagy számban vannak olyanok, amelyeket cserben szokott hagyni az ösztön. Így a norvégországi lemming vándorlásai alkalmával többször nekimegy a tengernek; vagy hogy ezrekre megy azoknak a száma, amelyek hasonló esetekben a habok között elpusztulnak. Az ösztön tévedéseinek tulajdonítandó az a körülmény is, hogy Dél-Afrikában az emlősök nagy területeket bebarangolnak, jóllehet tudják, hogy ilyenkor rendesen veszélynek teszik ki magukat. A cziczkány, amely egyébiránt a kiáltása által árulja el magát, ha feléje közelednek, még hangosabban sikoltoz.

* Ismerünk valakit, aki kígyót festett s a kész kép mellé oda tette az élőt és két festőművész közül öt lépésnyiről egyik sem találta el, melyik az állat s melyik a kép!

közelednek, de én nem birom felismerni a varjúnagyságú, széles szárnyú madarokat. Közelebb jönnek. Sűrű tollazatukon megtörik a napfény. Előre nyújtott nyakukról erősen figyelő fej s azon hosszú, íves csőr nyúlik le. Kilépek rejtékemből. A madársereg nyílsebesen csap felfelé, de már késő, pattanik a puská s a következő pillanatban egy pompás hím *ibisz*-szel lép ki halászsom a nádasból, ahová esett.

Örömömből mi sem hiányzott. 19 vadkacsa, 2 kanalas gém; 1 fekete gólya, 4 vízi sneff, 7 szárcsa, 2 törpe gém, 1 vadlúd, 1 ibisz, 2 csuka és 3 süllő volt a vadász-zsákmány.

No meg az a felfedezés, hogy nálunk *vad pókának* nevezik az egyiptomiak szent madarát, az ibiszt. (Ezt az adatot talán felhasználhatják jeles ornithologusaink.)

Ilyen volt a vízivadászat a Kis-Balaton zalavári részében 1899-ben; hogy milyen lesz a 20-ik században, azt lássák utódaink.

Dr. Agh Géza.

Az ösztön néha a legvégzetesebb tévedésbe ejti az állatot. Látjuk, midőn ez a saját ivadékait is felfalja. A vadállatok között többször előfordul ez az eset. Azonban hasonló kegyetlenségekre a mi háziállataink is rávetemednek. A mi sertésünkkel többször megesik, hogy ilyesmire vetemedik. A kutya sem különb e tekintetben; vele is megesik, hogy elpusztítja néha az egész ivadékát. Néha az ösztön épen akkor hagyja cserben az állatot, mikor a legnagyobb életveszélyben forog. Többször láttuk, hogy az égő akolból megmentett juhok megint csak nekirohantak a tűznek, az égő istállóba hatoltak és elpusztultak.

Furcsa játékot űz továbbá az ösztön azokkal az állatokkal, amelyek eredetileg ellenséges lábón éltek, de egyszerre csak jóbarátokká lesznek, mert az ösztönük véletlenül összehozta őket. Így pl. alig hinné el valaki, hogy a macska, meg a patkány jó barátságban éltek volna valamikor. Pedig az úgy volt. A macskának öt fia lett, amelyekből hármát azonnal elvett a tudós. Másnap a tudós azon vette magát észre, hogy a macska elidegenített fiait három fiatal patkánnyal pótolta, amiket a még meglevő két fiával együtt szoptatott. Néhány nap múlva elvették tőle a másik két macskát is, amiket nyomban ugyancsak két patkánnyal pótol és megsoptatott, mintha a saját fiai lettek volna. A kis patkányok is jól érezték magukat a nevelőanyjuk társaságában. Egész nap játszottak, incselkedtek vele. Ami pedig legfuresább a dologban: a rászédett macska kitünő patkányfogó macska hírében állott.

A fentebb elősorolt példákban láthatjuk tehát, hogy az állati ösztönnek is megvannak a maga határai. Eddig és ne tovább. Ott, ahol az ösztön csütörtököt mond, ott az állat tehetetlenné válik és nem képes többé magán segíteni.

Az ész, amelynek ilyenkor résen kellene állania,

Szent-Ivány.

Egy kisebb városban nagy eseményt képez, ha két pompás négyes fogat jártat; össze is sereglett a kíváncsi vasárnapi publikum és mi mosolyogva ültünk fel és repültünk tova. Egy órai kellemes kocsizás után megérkeztünk Szent-Iványra, hol gróf Zichy Jenőnek, ki ezúttal egy kis társaságot hitt vendégszerető házához, kedves kastélya van.

Évek óta nem voltam itt; milyen gyönyörű lett azóta a park. A remek tujafa-sorokban órákig lehet járkálni. Minden fa, bokor mennyire megnőtt, szép lett és a gróf, aki maga is kitünő botanikus, úgy ismeri és dédelgeti azokat, hisz mind saját ültetése; mikor átvette a birtokot, alig volt fa, lomb a kastély körül. És most egy kis édent képez. Ha egy faág átcsap és a szomszéd fenyőt gátolja fejlődésében, rögtön előveszi fegyverét és lelövi az alkalmatlan ágat, bármily magasan is legyen.

Elmentünk megnézni a „kis fáczánokat“. Micsoda kedves látvány! Olyan büszkén sétálnak a bolonddá tett pulyka- és tyúkmacák apróik között, mintha csak sajátjaik lennének. Csak úgy nyüzsögnek, mint egy mozgó földdarab, az apró fáczánok. Vagy 400 van együtt; nem bírtam megállani, hogy fel ne vegyek közülök egyet. Itt a tenyészde, ahonnan később kijutnak az erdőbe, mignem a vadász fegyverére kerülnek.

A „téli házban“ fák vannak beállítva a fáczánoknak, kárpótlásul az elvesztett aranyzsabadságért. És miután szegények igen vergődnek, azért ki van bérelve a lakásuk, nehogy összetörjék

hogyan az egyenes útjáról letért állatot ismét visszaterelje, bizony nem mutatkozik. De **miért?** Lehet, hogy rövid idő múltával megtudjuk. A természettudományokat manapság már annyira felkarolták, amnyi a lelkes művelője, hogy majd csak akad a sok közül egy, akinek majd sikerül fellelni az állatban az embert.

Gauss Viktor.

Egynémely rovarról.

Csak gondtalan gyermekész, mely a látszatnak szűk látóköréből nem tud kiemelkedni még; a könnyelmű ember, kit csak a pillanat kellemes vagy kellemetlen behatása tart lefogva; a fiatal leány, kinek szíve csak a szép iránt fogékony s minden olyantól irtóztatva fordul el, mit az isteni kéz neki nem tetsző mezbe öltöztetett — és a tudatlan emberek szoktak zúgolódni a teremtés egynémely alkotása ellen, melynek hivatását felfogni nem bírván, azt egyszerűen fölöslegesnek tartják.

Hányszor hallottam különben okos embereket is, kik felvetették a kérdést: vajjon mire való Isten teremtményei közül a czápa, mely csak rettegésére szolgál úgy a tenger lakóinak, mint az embernek?

Nos, uraim, önök bizonyára ismerik a heringet, sőt egyet-kettőt minden évben el is fogyasztanak belőle. Tudják önök, mi az a hering? Látták önök már a rajt, amely Szent János éjjelén a tenger színén megindul, millió és millió hering, szorosan egymáshoz símulva, mint eleven szigetek, szárazföldre, kis világrészek, melyeket még a hajók sem bírnak áttörni?

Ez az időszak a heringek szerelmének időszaka, amely vajmi súlyos következményekkel járna a földre, a tengerre s azoknak minden lakóira, ha a természet örök rendje nem gondoskodnék az egyensúly helyreállításáról.

Egy heringnek 35—40,000 tojása van! Roppant szaporaság, melylyel megközelítőleg sincsen arányban az a

24—25 millió métermázsa évi fogyasztás, amely Európára esik. E csekély fogyasztás mellett a hering pár év múlva úgy elrepné a tengert, hogy abban nem maradna víz!*

Segít azonban az embernek az egyensúlyt helyreállítani a tőkegadóc, mely halfaj kiválólag heringgel és szardellával táplálkozik; azonban maga a gadóc is még oly szaporá, hogy elárasztással fenyegetné a vizeket, ha nem sietne segélyére az embernek a tok s egyéb, kevésbbé szaporá halfaj annak fogyasztásában; és hogy ezek fenyegetőleg el ne szaporodjanak: arról gondoskodik a természet szép evője, a czápa, amely csak egy-két eleven fiat szül évenként, de falánkságában és éhségében néha még azokat is elpusztítja!

Igy áll ez a rend a rovarokra nézve is, amelyek a szárazföldet őrzik meg az ember számára.

Tekintsünk csak figyelemmel körül az erdő fái között s vegyük kissé élesebben szemügyre a mindannyiunk által nagyon jól ismert szilfát és azt fogjuk találni, hogy egy 12 éves szil egy év alatt 164.500 magot terem s ha mi sem gátolná, úgy ez a mag másik 12 év alatt 26.960 millió szilfát teremne.** Megjegyzem, hogy ez a számítás nem a fa virágaira, hanem a megszámlált gyümölcsökre van alapítva.

Mi lenne a földből pár évtized alatt ezen fanem elszaporodása által, mely ma már csak a legszegényebb vidéken tenyész, de rövid idő alatt az egész szárazföldet elborítaná? Mit tenne az ember, az állat, a többi növényzet, mely ma a földből él?

Meg lenne zavarva a természet egész rendje; sűrű erdő borítana mindent, kihalna az egyéb növényzet, majd a növényevő állatok, melyek nem érnék el a fák koronáit; kihálnának a ragadozók a kihalt táplálék során, kihalna a madársereg énekes világa, mert nem lenne rovar; igen, rovar, hiszen voltaképen a végpontból indul ki okoskodásunk, ez a kis homályos kép a földről, mely azon esetben állana elő, ha a fák fejei ma megszünnének létezni.

* J. Michelet „La meere”.
** Schrank számításai.

magukat. A „bagoly” is ijedten vonul vissza emberi hangok hallatára; meredten néz maga elé sárga, rút szemével, melyekről még az iskolában tanultam, hogy „Szegény bagoly nappal vak” stb. Annál nyájásabban jön élénk azonban a hatalmas „szibériai farkas” vasrácsa mögött; nem szeretném megpróbálni barátságát.

A „medve-pár” is megjelenik, sziklaodujokból kiezammog-nak fürdésre és várják az adományt, mert már tudják, hogy uruk ennélkül nem látogatja meg őket. Előbbi lakójának, „Samunak”, egy hatalmas példánynak a bőre ott díszleg a magas-laki kastély folyosóján; évek előtt nemesak urának kezét marta meg, ki majdnem áldozatul esett ezen kedveskedésének, hanem szaturnoskodott, bocsait szépen felfalta és ezért kellett bűnhődnie.

Roppant sok vadgalamb van, csak úgy búgnak már hajnalban és egész a kastély közelében röpködnek. Künn a ménesben szép lovak csoportját látjuk; összefutnak vagy sorba állva néznek az idegenek felé.

Legérdekesebb azonban a „cserkészés”, hova kocsi-kon indulunk ki. Mindig szerettem az erdőt az ő mélységes csendjével, órákig el tudnék benne barangolni. Az úttörő napsugár csak úgy betéved a sűrűségbe, madarak rebbennek tova, vagy „magtörő” kopogat, különben csend van és annak is kell lenni, a zajos hölgyeket nem szeretik a vadász urak és igazuk is van. Csendesen haladunk, még a kocsik kereké se zörren, elfogja a süppedő talaj; kémlelő szemekkel lesik a vadászok, hol tűnik elő a vad.

Ott az őz! — bak? suta? ez a sutgó kérdés, — az utób-

binak megkegyelmeznek. Okos szemével perozekig felénk néz, olyan mozdulatlanul áll, mintha nem is lenne élő állat. A napsugár éri, oly szépen van megvilágítva, jól megnézhetjük, (le is fényképeztük); láteső nem kell. Egyszerre meggondolja magát és graciózus ugrásokkal tovairamodik. Ismét egy másik; ez már óvatosabb, ézi a veszélyt, gyorsan eltűnik. Tovább megyünk s a búzaföld szélén megállunk. Szinte kőmikusan, egyszerre két fül, majd egy fej emelkedik ki a búzatengerből; az őz áll ott, a bak; majdnem farkasszem néz a fegyverrel. De jaj neked! Felugrik, eldördül a fegyver — s az állat eltűnik. Utána iramodunk, mert újra felugrik, bár sebezve van szegény pára és még jó messzire csalja a vadászokat; mi már csak látesővel nézzük azt a hajszát, amint elibe kerülnek és végre is zsákmányul esik. Most már ki van elégitve a vadász-ambició, a többi állat nyugodt lehet. Pedig még számtalant láttunk utunkban. A másik erdőségekben nagyon kedves vadászak áll: a „Dekeny”. Sok víg órát látott ez is. Régi, érdekes bútorral van berendezve. Egy magaslatról piros tetejével messze kilátszik, míg verandájáról kedves kilátást nyújt az erdőségen túli környékre.

A nap biborszínben nyugvóra száll, apró fehér felhős-kék úsznak még az égen, az erdő sötétedik s mi újra a kastélyba térünk. Az oszlopos tornáczon összejön a társaság egy kis parthie-ra, van még kedv, hisz nem volt olyan nagy a fáradtság.

A tágas előcsarnokban nézegetjük a sok érdekes kitömött vadat; szép gyűjtemény az itten. Ritka szárnyasok, fajok, arany-, ezüst-fácánok, vízimadarak, a magasban sas kering kis nyúllal karmaiban.